

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc

Az 1848 tavaszán Európán végigsöprő forradalmi hullám hatására (Franciaország, Itália, Bécs), március 15-én Pesten is kitört a Pilvax-kör által szervezett forradalom. V. Ferdinánd szentesítette a magyar országgyűlés követeléseiket (12 pont), és gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki kinevezést kapott. Az 1848 ápr. 11-én elfogadott **áprilisi törvények** a polgári Magyarország megszületését jelezték. A forradalom vér nélkül győzött.

Az első magyar kormány legfontosabb feladata a **jobbágyfelszabadítás** volt. A jobbágyok telkük tulajdonosai lettek, az úrbéres szolgáltatásokat eltörölték. Eltörölték az ősiség törvényét, bevezették a közteherviseletet. Erdély újból egyesült Magyarországgal. Létrehozták a parlamentnek felelős kormányt. Törvény született a sajtószabadságról, és a forradalom vívmányainak érdekében létrehozták a Nemzetőrséget. Perszonálunió alapuló alkotmányos királyság jött létre. Kossuth megkezdte a független magyar honvédsereg megszervezését, és megteremtette az önálló magyar pénzt (Kossuth bankó).

Az áprilisi törvények leginkább a nemzetiségi kérdés megoldásában mutattak hiányosságokat. A kormány a nemzetiségi követeléseket visszautasította. A bécsi udvar az elégedetlen nemzetiségeket igyekezett magamellé állítani. **Szeptember 11-én Jellasics horvát bán a határt jelentő Drávát**, és megindult Pest felé. Kossuth vezetésével megalakult az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB), az ami a kormány szerepét töltötte be. Batthyány lemond, és **megkezdődik a szabadságharc**.

A Windischgráz vezette császári sereg decemberi támadása nyilvánvalóvá tette, hogy az udvar a magyar önállóságot, és az áprilisi vívmányok felszámolására törekszik. V. Ferdinándot lemondatták, és Ferenc József lett az uralkodó. 1849 elejéig az erőviszonyok a többszörös túlerőben lévő császáriaknak kedveztek.

A téli hadjáratban az osztrákok Magyarország nagy részét hatalmuk alá kerítették. Pest feladása után az OHB Debrecenbe költözött.

A hadi vezetés (elsősorban Klapka György) átfogó támadó hadműveletet dolgozott ki, és a **tavaszi hadjárat** (1849 április - május) meghozta az átütő sikert. Kimondták a Habsburg-ház trónfosztását. Pest és ország nagy része felszabadult az osztrák megszállás alól. Híres győztes csaták: Tápióbicske, Komárom, Isaszeg, Nagysalló. Erdély felszabadítása Bem József nevéhez fűződik.

1849 májusában Ferenc József szövetséget kötött Oroszországgal, így az országra támadó hatalmas túlerő felmorzsolta a magyar katonai erőket. A világosi fegyverletétel 1849 augusztusában történt.

Híres magyar tábornokok: Görgey, Dembinski, Móga, Perczel Mór, Klapka György, Kiss Ernő, Bem apó, Damjanich... A tábornokok egy része külföldre emigrált, a többit kivégezték (aradi vértanúk).

A kegyetlen megtorlás ellenére (Haynau: 13 aradi vértanú) nem voltak hiábavalóak a másfél év erőfeszítései. A polgári forradalmat, a polgári átalakulás vívmányait már nem lehetett visszavonni. Az ország megindulhatott a modernizáció útján. 18 évvel a szabadságharc vérbe fojtása után létrejött a dualizmus, az Osztrák-Magyar Monarchia.

A 12 pont értelmezése

- 1. Kivánjuk a sajtó szabadságát, censura eltörlését.** A sajtószabadság a polgárjogok egyik alapvető szimbóluma. A márciusi ifjak a forradalom napján pont az első pont nyomtatékosítása miatt indultak útnak és foglalták el Landerer nyomdáját. A korbeli Magyarországon cenzorok felügyelték a nyomtatott sajtót és megakadályozták a nemkívánatos írások publikálását. Az áprilisi törvények elismerték a sajtószabadságot, amely a szabadságharc leverése után ismét megszűnt.
- 2. Felelős minisztériumot Buda-Pesten.** 1848-ban nem létezett magyar kormány, így nem léteztek minisztériumok sem, az irányítást az udvari kancellária, a kincstár, stb. látta el. Az ország legfőbb kormányszerve a Magyar Királyi Helytartótanács volt.
- 3. Évenkinti országgyűlést Pesten.** A parlament rendszertelenül ülésezett, a forradalom idején nem pesti, hanem pozsonyi székhellyel. Az országgyűlést kizárólag az uralkodó hívhatta össze, ám semmi sem szabályozta ennek gyakoriságát vagy hosszát. A király azokban az esetekben hívta egybe az országgyűlést, ha érdekében állt, például adóemelés akart keresztülvinni. A reformokat elindító első országgyűlés 1825-ben kezdte meg munkáját, tizenhárom éves szünet után.
- 4. Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.** Alapjaiban a nemesi előjogok helyett a polgári jogrendszert kívánták létrehozni. A nemesi jogrend szerint a születés pillanatában eldőlt, milyen kiváltságokkal bírt az ember. A 19. században polgári gondolkodás a jogokat kiterjesztette, bár korántsem mindenre. A vallások között sem volt egyenlőség. A Habsburgok hagyományosan a Vatikán szövetségesei, ennek megfelelően a katolikusok előjogokat élveztek más vallásokkal szemben (vegyes házasság, országgyűlési mandátum, stb). Az áprilisi törvények kimondták a felekezetek közötti egyenlőséget és legalizálták az unitárius egyházat.
- 5. Nemzeti őrsereg.** A Batthyány-kormánynak hatalomra kerülésekor nem volt a lakosság és az ország védelmét ellátó önálló katonai ereje. Az 1848 júliusában összeült országgyűlés elfogadta az őrsereg felállításáról szóló törvényt, "a személyes és vagyonbiztonság, a közcsend és belbéke biztosítása" érdekében. A nemzeti őrseregben (későbbi nevén nemzetőrség) nem hivatásos katonák szolgáltak, feladatuk a rendfenntartás volt a városokban és a falvakban, leginkább a mai polgárőrséggel lehet összevetni.
- 6. Közös teherviselés.** A nemesi előjogok sarkalatos pontja az adómentesség. A közös teherviselés ennek a felszámolását jelenti, vagyis a nemesek adófizetési kötelezettsége mellett foglalt állást. Az áprilisi törvények jogerőre emelték a közös teherviselést.
- 7. Urbéri viszonyok megszüntetése.** A jobbágyok a földért cserében úrbérrel fizettek. Ennek számos formája létezett: a munkavégzéssel (robot), a terménnyel, a pénzzel vagy az ajándékkal történő fizetés. Az úrbéri viszonyokat országosan Mária Terézia rendezte 1767-ben, amikor rendeletével egységesítette a jobbágyok kötelezettségeit. Az úrbéri viszonyokat az 1848-as áprilisi törvények szüntették meg.
- 8. Esküdtszék, képviselő egyenlőség alapján.** A feudális bírászkodás alapja az úriszék, amely a földesurat bírói szereppel ruházta fel: a földesúr mondott ítéletet a birtokán élő jobbágyok vitás ügyei felett. A 19. században az ítélet ellen a helytartótanácshoz lehetett fellebbezni. A polgári normák szerint a törvénykezés független és mindenki számára egyenlő, a követelés ezt az igényt fogalmazza meg.
- 9. Nemzeti Bank.** Magyarországnak a reformkorban nem volt önálló jegybankja, amely a pénzügyeket szabályozta és felügyelte. A Habsburg Birodalom részeként a monetáris feladatokat az 1816-ban alapított Osztrák Nemzeti Bank látta el.
- 10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.** A Habsburg Birodalom keretein belül nem létezett önálló magyar hadsereg, a magyar ezredek az egységes császári hadrendbe tartoztak. A katonák a birodalom egész területén teljesítettek szolgálatot, nem pedig csak Magyarországon. A Batthyány-kormány elsőként a Nemzeti Őrsereg felállítását kezdte meg, majd a 1848 májusától az önálló magyar hadsereg szervezésébe is belefogott. A hatékony szervezőmunkának köszönhetően fél év múlva 100 ezer fő szolgálat a honvédségben. A szabadságharc bukását követően megszűnt az önálló magyar haderő, a kiegyezés (1867) pedig közös osztrák-magyar hadsereg felállítása mellett döntött.
- 11. A politikai statusfogyok szabadon bocsáttassanak.** Demokratikus jogok hiányában a császári udvar a politikai ellenzék működését ellehetetlenítette, tagjait bebörtönözte. A kor leghíresebb politikai foglya Táncsics (Stancsics) Mihály, akit 1847-ben tartóztattak le sajtóvétségért. Táncsicsot a budai börtönből 1848. március 15-én szabadították ki a márciusi ifjak és a hozzájuk csatlakozott pesti nép.
- 12. Unio.** Az oszmán hódoltság következtében a késő középkori Magyarország három részre szakadt és megalakult az önálló Erdély (1541). A törökök kiűzése után a Habsburgok Erdélyt nem csatolták vissza Magyarországhoz, hanem külön fejedelemségként kezelték. 12. pont Erdély és Magyarország egyesítését követelte, amelyet az erdélyi országgyűlés 1848-ban meg is szavazott. A szabadságharc bukása után visszaállították Erdély korábbi státuszát, az egységet a kiegyezés (1867) hozta meg.